

ДОКЛАД ЗА ДОВЕРИЕТО В ИНСТИТУЦИИТЕ ДЕКЕМВРИ'2013

**АНАЛИЗ И ПРОГНОЗА ЗА (НЕ)ДОВЕРИЕТО
В ИНСТИТУЦИИТЕ**

В доклада се анализират политическите реалности: действията и официалното говорене на институциите. При изготвянето му, безпристрастно и с респект към фактите, са взети всички мерки за осигуряване на обективна и точна информация, а данните, анализите и мненията са базирани на посочените източници по начина и обхвата, изложен в доклада. Анализът и прогнозата не изразяват политически пристрастия; не третират положително или отрицателно политическата констелация; не дават аргументи за ползата или за вредата от нея.

Авторите не носят отговорност за информация и материали, изхождащи от други източници и не носят пряка или косвена отговорност за неточно, непълно и превратно използване на информацията, представена в доклада. Без тяхното изрично писмено съгласие съдържанието на доклада не може да бъде променяно, преработвано, приспособявано, допълвано или от него да се изработват производни материали; не може да се цитира, освен за изследователски и учебни цели - докладът не е част от публичния, а от академичния дебат. За нанесените вреди се носи съответна имуществена отговорност.

В резултат от установяването на управляващите във властта, (не)доверието в политическите институции се стабилизира на критично ниски равнища. Рискът от правителствена криза намаля в периода на приемане на държавния бюджет за 2014 г., а рискът от блокиране в дейността на законодателната власт, остава постоянен. Основният риск, свързан пряко с равнищата на обществено недоверие, продължава да бъде системният риск от криза¹ на обществена легитимност на политическите институции в България. Предпоставките за неговото активиране са налице, но през изминалия период вероятността от развитието на подобен сценарий намаля.

През този период, измерените разлики в подкрепата между БСП и ГЕРБ, за първи път преминаха границите на статистическата грешка. Почти всички социологически агенции измерват дистанции между 5% и 6% между двете водещи политически партии, в полза на БСП. Тази разлика е резултат от засилване на про-правителствената нагласа, свързана с установяването във властта на управляващия политически съюз между Коалиция за България и ДПС. В същото време, отдалечаването на перспективата за предизвикване на предсрочни избори, ограничава подкрепата за ГЕРБ до рамките на нейното „твърдо ядро“. Отливът на подкрепа за партията на предишните управляващи ще се задълбочи в зависимост от решителността, с която управляващият съюз продължи да налага собствения си дневен ред.

Въведение

Докладът е анализ на (не)доверието към политическите институции² като основен източник на обществена (не)сигурност. Разширяването на обхвата и консолидацията на общественото доверие в институциите е стратегическа цел на доброто управление. В този смисъл, доверието се формира в резултат от характера на управлението и определя неговата (не)стабилност; то е основание за управлението – негова обществена легитимност.

Докладът си поставя за цел да: а) анализира промените в нагласите спрямо м. октомври, отразяващи потенциала на управлението чрез ресурса от доверие; б) съотношението на силите между управляващи и опозиция на базата на общественото доверие към тях. Предмет на анализа е систематизацията на рисковете, за които Лабораторията определя допустими нива на риск по отношение на управляващите партии, Министерския съвет, Народното събрание и Президента.

В настоящия анализ доверието към политическите институции се оценява на базата на: социологически данни, статистически данни за доверието на потребителите и бизнеса, както и чрез изразено доверие към тях от страна на външни източници.

Доколкото основа на анализа са социологически изследвания, (които най-често представляват сондажи на общественото мнение, отнасящи се към периода на тяхното провеждане), основани на извадки, представителни за пълнолетното население на страната, тук няма да бъдат коментирани като значими разлики, които са по-малки или равни на 3%. Отговорност за достоверността на тази информация носят само социологическите агенции и медиите, публикували резултатите от техните изследвания през разглеждания период.

1. Доверие в парламентарно представените политически партии

Рисков контекст³ и динамика на доверието в политическите партии (октомври – декември 2013 г.)

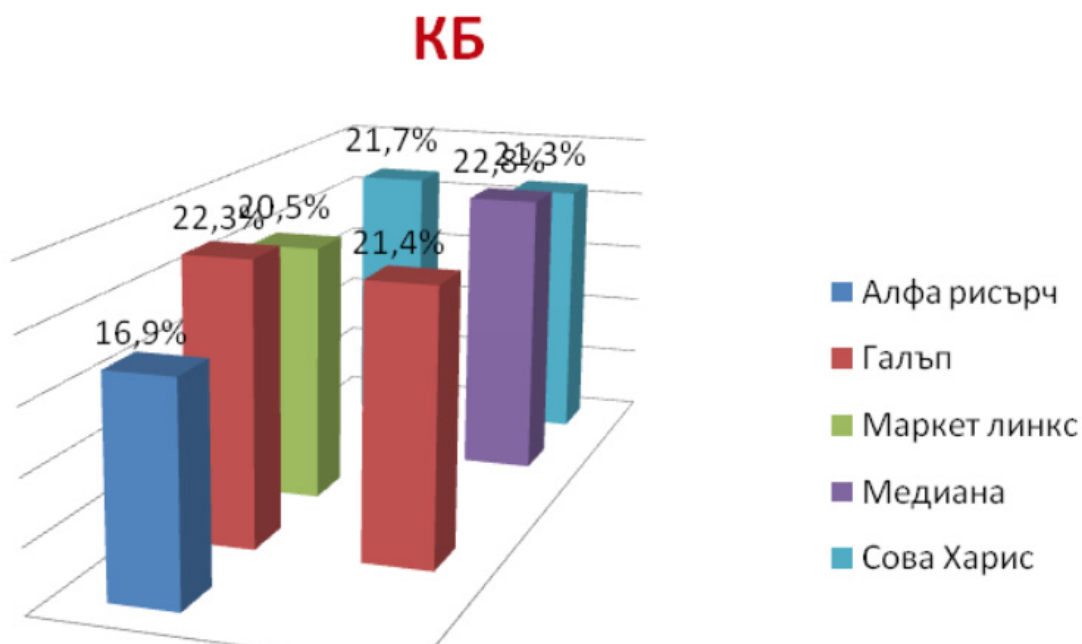
Намаляването на интензитета на гражданските протести; установяването във властта на управляващия политически съюз и периодът на приемане на важни законодателни решения водят до частична стабилизация на управлението и относително намаляване на риска от предизвикването на правителствена и парламентарна криза.

През разглеждания период са налице значими изменения в основните показатели на обществено мнение, вследствие на задълбочаващата се ерозия в доверието към политическите институции в страната. Силният натиск на безпрецедентните по своята продължителност граждански протести доведе до намаляване на капацитета и съпротивителните сили на политическите институции в условията на висока степен на обществена тревожност и трайна неудовлетвореност от начина, по който се управлява държавата.

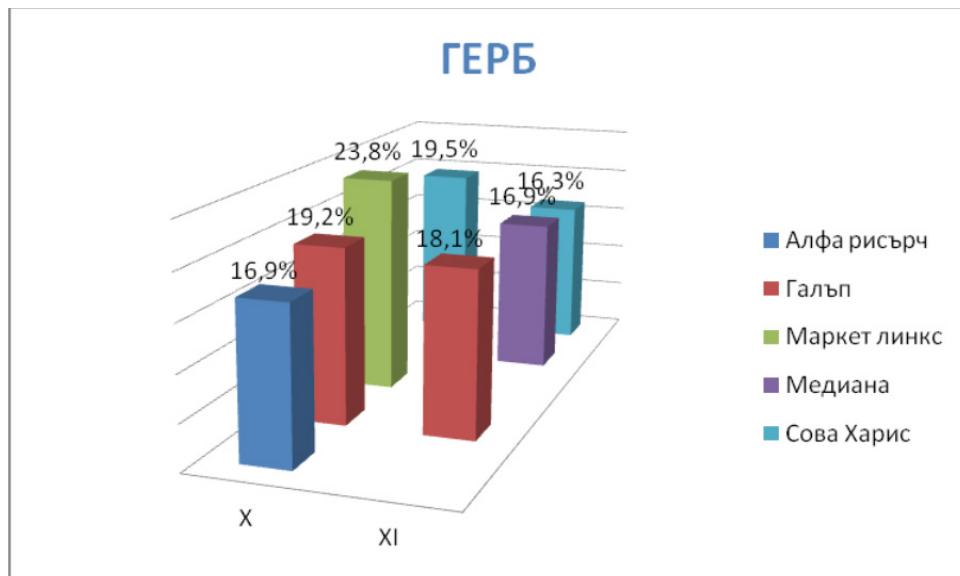
В същото време, действията на управляващия политически съюз насърчиха зараждането на две политически тенденции. Първата от тях е свързана с нарастване на социалния популизъм, а втората мобилизира национал-популистката реторика и повишава разпознаваемостта на подобен тип политически проекти. Нараства рискът от възникване и евентуален бъдещ успех на нови популистки и национал-популистки формации, които да запълнят вакуума между политическия елит и гражданското общество.

Динамика на доверието в партиите

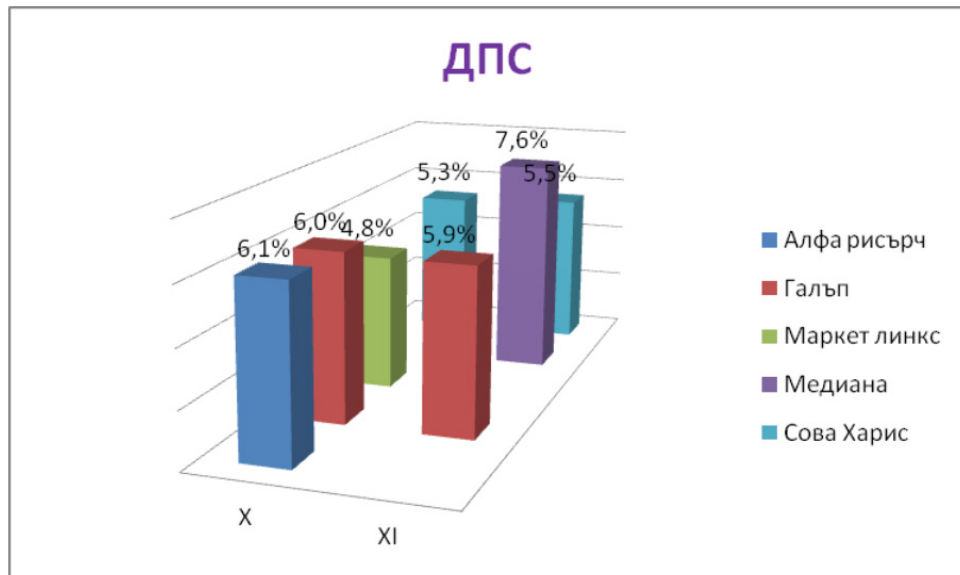
Регистрираните стойности на доверие на КБ/БСП са представени на следващата графика:

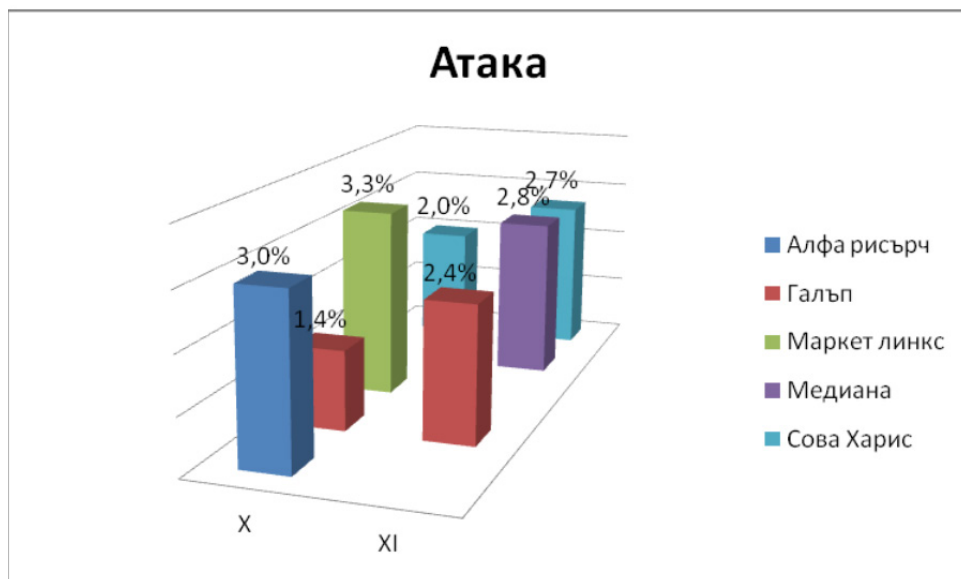
Относителното нарастване на регистрираната подкрепа за Коалиция за България се дължи на мобилизирането на про-правителствена подкрепа. След установяването на политическия съюз БСП-ДПС във властта, се регистрира тенденция към деклариране на подкрепа за управляващите. Досегашният изследователски опит показва, че тази декларативна подкрепа не оказва съществено влияние върху електоралните нагласи и поведение в условия на реална предизборна ситуация. В същото време, Алфа рисърч отбелязва, че ерозията на доверието в изпълнението на предизборните обещания на БСП на този етап вече засяга същинското ядро на нейните симпатизанти – жителите на малките населени места и най-възрастното поколение. Доверието към ГЕРБ следва нестабилна тенденция на приливи и отливи, която е пряко отражение на противоречивото ѝ парламентарно поведение и неефективно опозиционно представяне. Така, след слабото покачване на стойностите, регистрирано през септември, след завръщането на ГЕРБ в Народното събрание, през разглеждания период тя отново губи подкрепа и се връща близо до нивата от началото на лятото.

ДПС запазва традиционната си подкрепа, въпреки скандала около напускането на заместник-председателя на партията – Христо Бисеров и повдигнатите към него обвинения от прокуратурата.

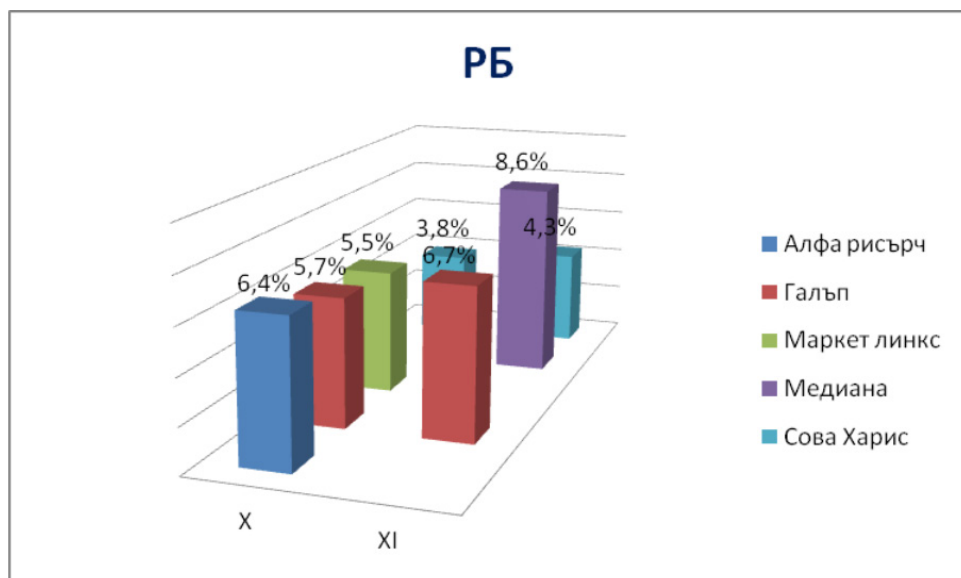
Партия Атака преодоля първоначалната критика на избирателите си за подкрепа на управляващия съюз БСП – ДПС. През този период тя успява да си върне част от загубеното доверие и бележи ръст на декларирана подкрепа, най-вече вследствие на радикалните си позиции по чувствителни за обществото теми като продажбата на земя⁴ на чуждестранни граждани и кризата с нелегалните имигранти.

Вероятността от спад в подкрепата за „Атака“ в полза на новите формации и фрагментиране на националистическия вот намалява след напускането на двама народни представители от ГЕРБ⁵ и загубата на нейната ключова роля в 42-то Народно събрание. В същото време, доколкото тя разполага със съществени ресурси – парламентарно представителство, субсидия, телевизия и вестник, и е освободена от необходимостта да балансира противоречиви позиции, най-вероятно ще успее да запази подкрепата на по-голямата част от традиционните си избиратели.

2. Доверие в непредставените в Народното събрание партии и движения

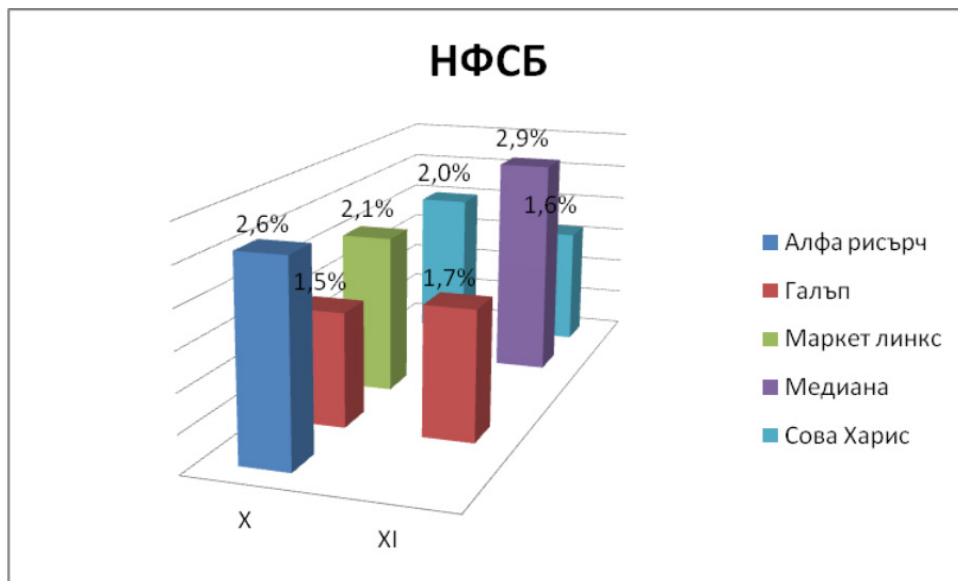
Спрямо Реформаторския блок продължават да бъдат налице най-съществените различия в данните от социологическите изследвания на общественото мнение. Въпреки разминаването в стойностите, Реформаторският блок запазва третата си позиция, но не успява да разшири своя електорален потенциал през последните два месеца. Положителна тенденция, регистрирана от Галъп, е увеличаването на разпознаваемостта на формацията – повече от 2% назовават спонтанно името „Реформаторски блок“.

Обявеното намерение партиите от Реформаторския блок да създадат единен политически

субект преди края на 2013 г., бе посрещнато с противоречиви оценки. Шестте стъпки, които предложиха партиите от Реформаторския блок като път за преодоляване на кризата, поддържат общественото внимание към процесите на структуриране, но поне засега липсва споделено обществено съгласие относно потенциала на Реформаторския блок за участие в управлението на страната след евентуални избори.

Подкрепата за НФСБ се запазва в рамките на традиционните си равнища 2 – 3%, въпреки, че партията се превърна в център на новосформирияния „Патриотичен съюз“, към който се присъединиха още „ГОРД“, „Средна европейска класа“, НИЕ и „Целокупна България“.

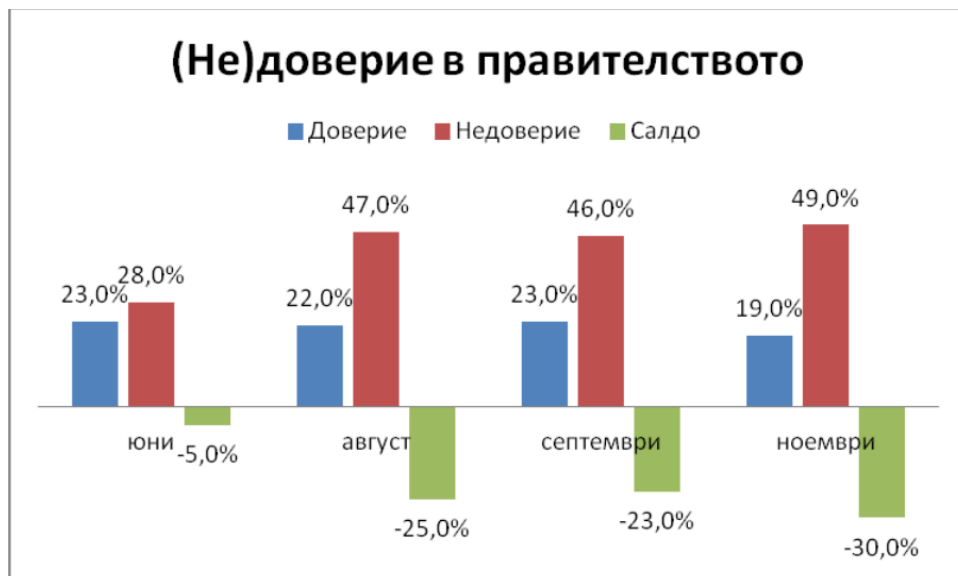

Освен Реформаторския блок, „България без цензура“ е втората нова формация, за която изследванията регистрират забележими равнища на подкрепа. Тази формация експериментира непрекъснато с определени послания и политически жестове в търсене на оптимален отзвук сред различни социални групи. Основният ресурс на формацията е видимата финансова подкрепа за нейното развитие и медийната разпознаваемост на Николай Бареков като лице на новата формация. Налице са опити за съвместни действия и сътрудничество с ВМРО, „Сила“, и „Граждански контрол“⁶, които поддържат актуалността на тази политическа оферта. Това е и една от причините потенциалната подкрепа за тази нова формация да се колебае толкова силно – от стойности под 1% до 4,8%.

Налице са предпоставки за мобилизиране на електоралния потенциал на национал-популизма и относително разширяването на национал-популистката електорална ниша⁷. Движещите сили на този процес са 1) партия „Атака“ и новозаявените националистически формации⁸, които радикализират своя дискурс в медийното пространство и лансират действия от типа на създадените граждански патрули, в опит да извлекат максимална полза от създалата се ситуация; 2) от действията на управляващите, които в продължение на месеци изграждат своята стратегия на основата на противопоставянето – „протести – контрапротести“ и т.н. и по този начин задълбочават демаркационните линии в обществото; и от друга – в контекста на общата делегитимация на публичните институции и високите равнища на несигурност в обществото⁹.

3. Доверие в Народното събрание, Министерски съвет и Президента

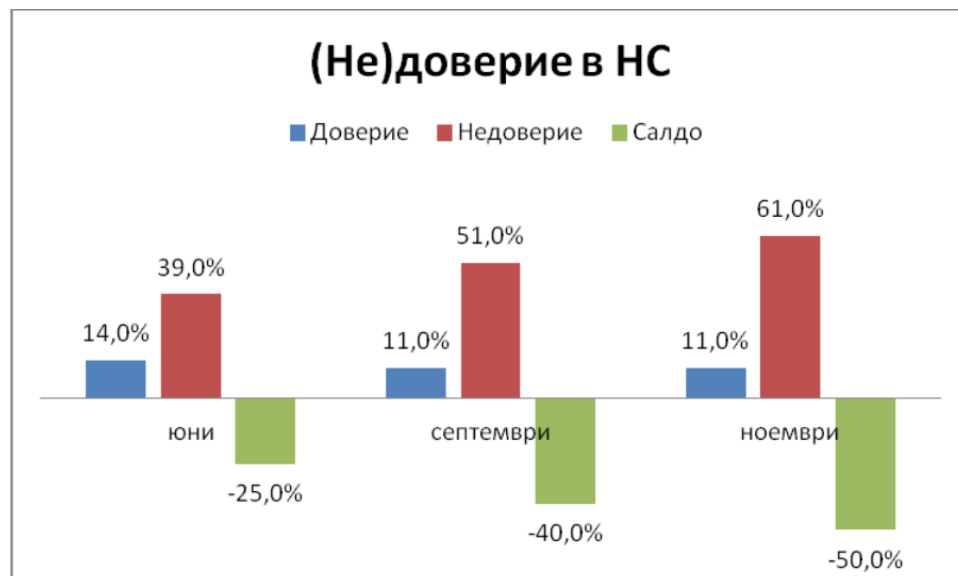
Превесът на недоверие към правителството достига най-високите си равнища от началото на мандата на кабинета „Орешарски“.

Данни „Алфа рисърч“

Допълнителните индикатори, които косвено отразяват тази тенденция – подкрепа за протестите, желанието за провеждане на предсрочни избори, искането за оставка, също се покачват с няколко пункта. Според „Алфа рисърч“, за предсрочни избори се обявяват 78% от всички български граждани. „Галъп“ отбелязва че само за два месеца този показател се е повишил с 9 пункта от 33% през септември, до 42% през ноември, като към момента е налице паритет в нагласите – 42%:42%. Декларираното желание за оставка на кабинета е в съотношение 48:37%, при равнища от 41:40% два месеца по-рано.

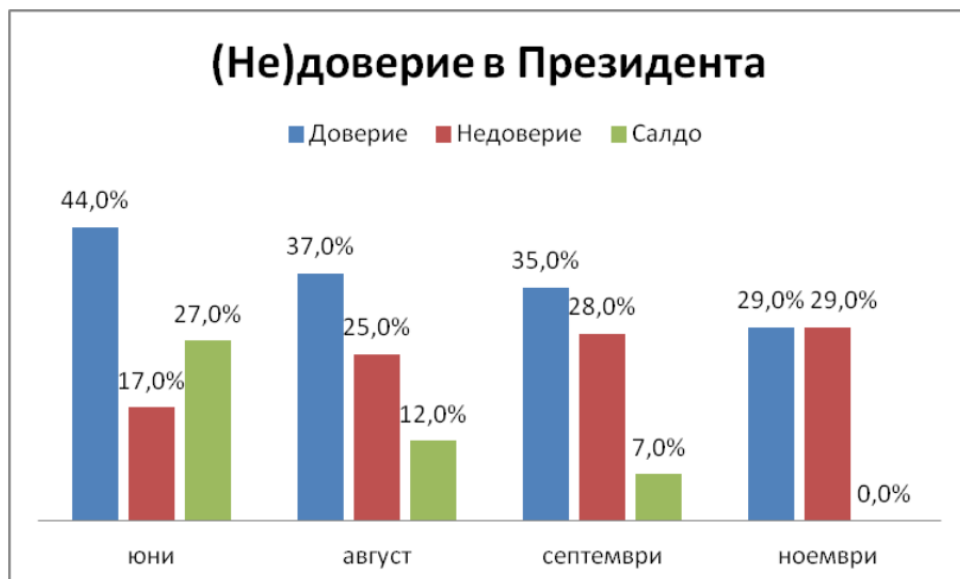
Критично ниските стойности на доверие в Народното събрание се запазват в рамките на 11%, но през разглеждания период то трупа нови 10% недоверие (Алфа рисърч).

Данни „Алфа рисърч“

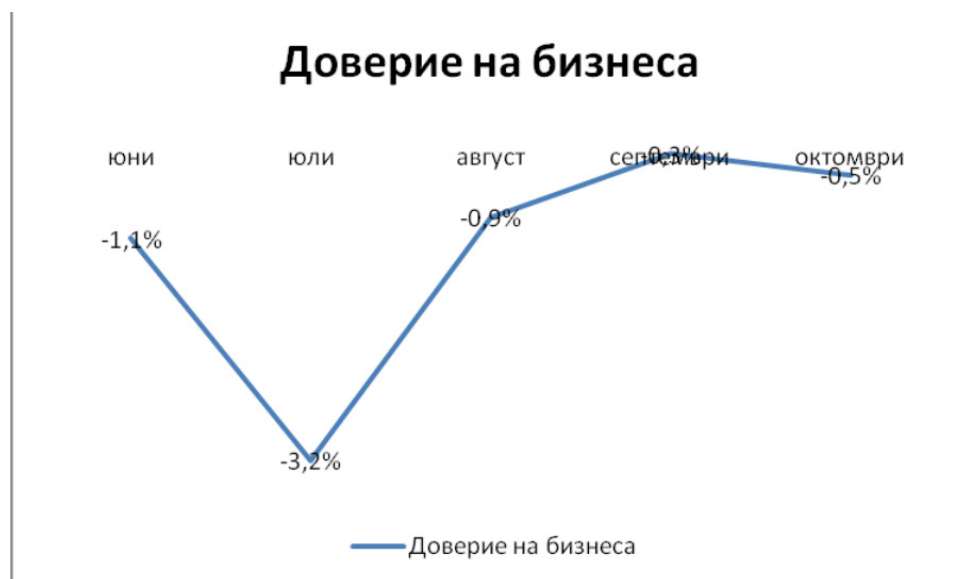
Единствената институция с доскоро положителен баланс на подкрепа – Президентът на Републиката, също отстъпва от своята позиция в последните два месеца. Отношението към него се предопределя както от общия срив на доверие във всички институции, така и от включването му в силно конфронтирания политически дебат, в който той, въпреки усилията си, на този етап не успява да формира собствен дневен ред, а е принуден да отбягва компроматните атаки срещу себе си.

Данни „Алфа рисърч“

4. Доверие на бизнеса и потребителите в политическите институции като фактор за икономически рискове

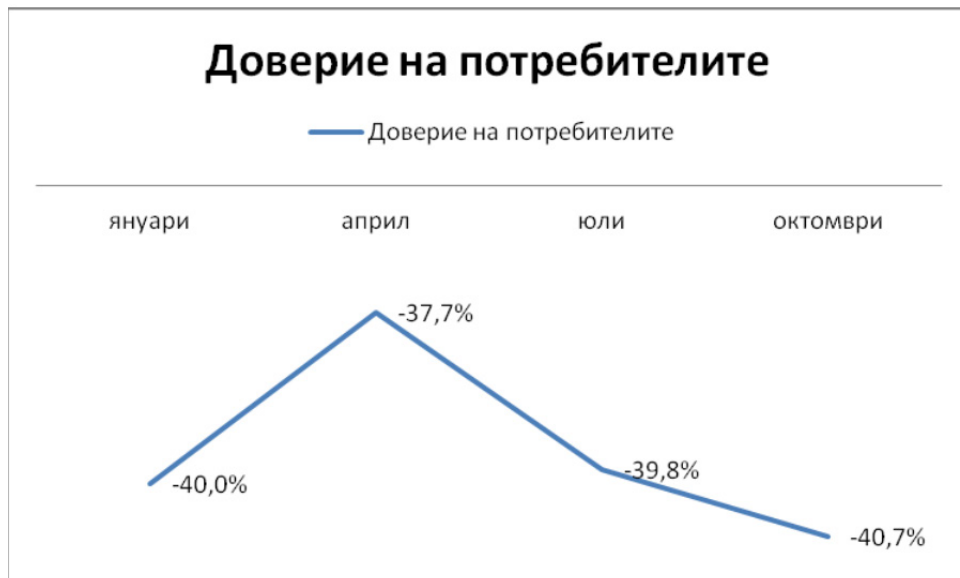

В края на октомври 2013 г. общият показател на доверие на бизнеса се понижава с 0,2 пункта спрямо нивото си от септември.

Несигурната политическа ситуация е посочена като най-съществен проблем пред бизнеса в момента, според 78% от работодателите и собственици на фирми (членове на КРИБ), а повече от половината отбелязват, че бизнесът няма свое политическо представителство (изследване на Market Links, по поръчка на фондация „Конрад Аденауер“, проведено сред 1226 анкетиранни в периода юли – септември 2013.).

Трайният негативен ефект от продължителния период на ниско доверие в политическите институции се отразява и върху събираемостта на публичните вземания. Според Центъра за изследване на демокрацията, през ноември се покачват стойностите на индексите на скрита икономика при бизнеса и на недеklarирана икономическа активност на населението. Изчисленията показват, че за периода януари – септември 2013 г. бюджетът е загубил

184.2 млн. лв. от невнесени социални и здравни осигуровки, които до края на годината, при запазване на тенденцията, могат да достигнат до 245.6 млн.лв.
Намалява и общият показател на доверие на потребителите с 0.9 пункта спрямо равнището си от юли, което според НСИ се дължи изцяло на пониженото доверие сред градското население.

Негативна е и тенденцията при преките инвестиции в страната, които за септември 2013 г. са в размер на 3.8 млн. евро, при 70.7 млн. евро за септември 2012г.

Спадът за деветмесечието в сравнение с 2012г. е повече от 50%.
Тези резултати кореспондират с данните на „Алфа рисърч“, според които негативните оценки за икономическото състояние на страната доминират над позитивните в съотношение – 48:16%. След като данните на Galup World поставиха България начало на класацията за най-страдаща нация в света за 2012 г., изпреварвайки държави с тоталитарни режими като Иран или такива, където се води гражданска война, като Сирия, последните данни за ноември, измерващи равнищата на песимизъм/оптимизъм, показват, че и тази година резултатите едва ли ще бъдат по-различни – според 72%, „Страната върви към по-лошо“, срещу едва 14%, които вярват в

обратното.

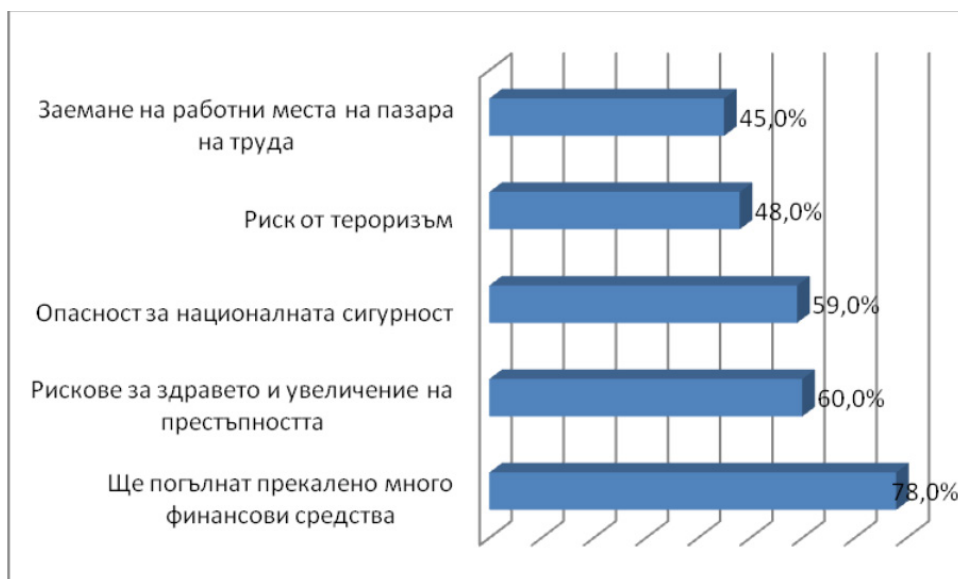
5. Три примера

Тук ще представим три от темите на публичния дебат през изминалите седмици, реакцията спрямо които е показателна за характера и насочеността на процесите, определящи равнището на (не)доверие в политическите институции.

1. Действията на държавните институции в условията на нараснал натиск от страна на нелегални имигранти, очертаха риск, чийто собственик бе правителството в лицето на вицепремиера и министър на вътрешните работи. Независимо от факта, че макар и със съществено закъснение, в момента този риск изглежда овладян, тази ситуация произведе негативен ефект спрямо доверието в държавните институции. Недоверието не бе адресирано към конкретни политически субекти, а към държавата като цяло.

Изследване на „Алфа рисърч“ от началото на ноември показва, че 62% от българските граждани считат, че държавата е неподготвена да се справи с възникналата ситуация, докато едва 8% вярват в обратното.

Доминиращите страхове, свързани с нелегалните имигранти, според „Алфа рисърч“, са представени на следващата графика.

Данните показват, че изострянето на чувствителността по отношение на нелегалните имигранти се обуславя най-вече от социално-икономически мотиви.

Нагласите в българското общество изглеждат силно поляризираны по въпроса дали страната трябва да продължи да ги приема – 41% се съгласяват с твърдението, че „България като държава трябва да помага на сирийските бежанци¹⁰, защото се спасяват от военен конфликт“, 39% – с тезата „България не трябва да приема бежанци от Сирия и трябва да изгони всички бежанци, които вече са влезли“, а 20% – не могат да преценят.

2. Решението на Народното събрание за предприемане на действия от страна на правителството за ограничаване на достъпа на чужденци до придобиването на собственост върху земеделска земя в България, генерира специфичен тип риск. Негов собственик отново бе държавата, но приемането на решението на парламента се изрази в нарастване на доверието във възможностите на „Атака“ да формира политика в съответствие със собствените си

приоритети.

В същото време, формалното съгласие между всички политически партии, представени в момента в Народното събрание, не доведе до повишаване на доверието към тях. В този смисъл, в тази ситуация, отделна партия спечели допълнително доверие, увеличавайки рисковете пред държавата.

3. Такса върху печалбата на ВЕИ. Предложението за допълнително облагане на приходите от произведена електрическа енергия от ВЕИ, направено от „Атака“ и подкрепено от БСП и ДПС, представлява трети подобен случай, в който доверието към политическа партия придобива допълнително значение за сметка на създаване на прецедент, който би могъл да има негативни последствия за бизнес климата в страната. Обществените оценки за този законодателен акт насочиха допълнително внимание към взаимодействието между Атака, ДПС и БСП; не допринесоха съществено за повишаване на доверието към държавата и съществено накърниха отношението към частния сектор. Фактът, че президентът Плевнелиев атакува това решение пред Конституционния съд за неправомерна намеса, може да задълбочи обществения отзвук, разпростирайки негативните му последствия върху публичния образ на Конституционния съд.

6. Заключение и прогноза

В резултат от установяването на управляващите във властта, (не)доверието в политическите институции се стабилизира на критично ниски равнища. Рискът от рязка дестабилизация на управлението остава в рамките на средните стойности, на фона на критично ниски равнища на доверие и задълбочаващо се усещане за липса на позитивна перспектива за развитие на страната.

Показателно е това, че независимо от активната политическа комуникация на социалните мерки, предвидени в бюджета за 2014 г., това не води до различим положителен резултат, нито по отношение на подкрепа на управляващия съюз БСП – ДПС, нито към правителството. Насърчени са определени обществени очаквания за нарастване на средствата, предвидени за социално подпомагане, но те няма и не могат да бъдат удовлетворени.

Основен фактор в динамиката на (не)доверието към политическите институции през следващите месеци ще бъде развитието на отношенията между България и Европейския съюз. Наложените санкции по Оперативна програма „Околна среда“ вече засегнаха пряко няколко общини в страната и оказаха своя негативен ефект върху образа на правителството и управляващия съюз. Критичната реакция на ЕК по отношение на проекта „Южен поток“ допълнително ще окаже влияние върху развитието на политическата констелация в навечерието на кампанията за избор на български представители в Европейския парламент.

В следващите месеци ще започнат да се проявяват първите негативни ефекти от създадените социални очаквания. Неизбежното поскъпване на живота ще повиши критичността в оценките за управлението дори и сред лоялните привърженици на управляващия политически съюз. Правителството излиза от периода на естествена защита, определен от необходимостта от приемането на бюджета за 2014 г. и съпътстващите го данъчни закони. В контекста на предстоящите икономически и социални предизвикателства, управляващият политически съюз не може да разчита на стабилна обществена подкрепа, а това ще доведе до усилване на натиска спрямо политическите опоненти, медиите и организациите от гражданския сектор.

БЕЛЕЖКИ

¹ „Криза“ е системно нарушаване на рисковите критерии, събднати рискове, водещи до тежки щети и каскада от нови рискове. ISO 31000/2009.

² „Политически институции“ в случая са парламентарните и потенциално парламентарните политически партии (коалиции), Народното събрание, Министерския съвет и Президента.

³ „Рисков контекст“ е установяване на обстоятелствата – определяне на външни и вътрешни параметри, които да бъдат отчитани при управлението на риска, и определяне на областта на приложение, както и на критерии за риск за политиката за управление на риска. При изясняване на контекста организацията е в състояние да избира своята реакция по отношение на целта, влиянието, вероятността и последиците. ISO 31000/2009.

⁴ Изследване на „Галъп“ през ноември показва, че продажбата на земя на чужденци среща неодобрението на близо 70% от българските граждани.
<http://www.gallupbbss.com/bg/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8/2013/175-Political-and-Economic-Index-November-2013>

⁵ Георги Марков и Светлин Танчев.

⁶ На 9 октомври „България без цензура“, ВМРО, „Граждански контрол“ и „Сила“ провеждат съвместен протест срещу ЧЕЗ пред Министерството на икономиката и енергетиката.

⁷ Според Боряна Димитрова (Алфа ризърч) потенциалът на националистически вот в България е около 400 хил. гласа - http://www.dnevnik.bg/analizi/2013/07/18/2104498_fragmentacia_na_radikalnii_nacionalisticheski_vot/, Маркет линк го оценява приблизително на 660 хил. гласа - http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2013/12/08/2198644_market_links_vse_pov-eche_hora_iskat_ostavka_na/

⁸ „Националистическа партия на България“, учредена на 9 ноември 2013 г., „Национално единство“ и др.

⁹ „Успехът на националистическите партии може да бъде сведен до една дума - несигурност“ – (Dehousse 2002: 4)

¹⁰ Запазена е оригиналната формулировка на „Галъп“.